

KAPITTEL

Als Hildegard het kapittel houdt

71

LUCETTE VERBOVEN kruipt in de huid van Hildegard von Bingen, waarbij ze zich baseert op een aantal teksten van deze kerklerares. De citaten (*in cursief*) zijn vertalingen van wat de twaalfde-eeuwse Hildegard woordelijk heeft gezegd of geschreven.

ROEDER WIBERT VAN GEMBLoux, u vraagt me wat ik zie in mijn visioenen, welke taal ik hoor, of ik in trance ben of integendeel klaarwakker als ik deze stem hoor... Ik zal proberen u zo goed mogelijk te antwoorden, maar eerst moet ik clerus en volk van Keulen kapittelen. Soms schrik ik ervoor terug om strenge verwijten over te brengen, maar dat is wat het Licht me opdraagt. Als ik niet gehoorzaam, overvallen mij hevige hoofdpijnen en zelfs verlammingen totdat ik uitspreek wat ik uit mezelf niet zou durven.

Want, vergeet niet dat ik geen enkele kracht heb uit mezelf. Ik ben een zwakke vrouw, een veertje dat danst op de adem van God. U meent dat ik mij al te bescheiden opstel? Vermoedt u dat ik mijn visioenen verzin omdat theologische traktaten niet van een vrouw aanvaard zouden worden? Denkt u dat ik mij bewust hul in de mantel van de ootmoed? Ik weet wel dat dit over mij gezegd wordt, maar vergis u niet. Er wordt zoveel over mij beweerd. Soms is het waar, soms ook niet.

Nadat ik voor clerus en volk van Keulen preekte tijdens mijn Rijnreis en omstreken, toen ook Luik op mijn programma stond, ontving ik een brief van de domdekaan waarin hij mij om een kapittel vroeg. Ik weet het, de clerus gaat zich te buiten aan allerhande losbandigheden en seksueel vertier. Het is door dat schandalig gedrag van hen dat een sekte – de katharen – is gaan preken tegen het christendom, met succes overigens. Immers, zij die als bedienaren van de heilige sacramenten zijn aangesteld, verkopen hun ambt en leven in luxe, hoereren bovendien. Kijk, wat ik geschreven heb aan Domdekaan Philipp von Heinsberg:

Waarom schaamt u zich niet? U volgt blindelings de lusten van uw lichaam. U bent de nacht die duisternis uitademt. Zoals een naakte slang zich in zijn

*hol verbergt, zo bent u omgeven door stank van het vuile vee [...] O, tempus muliebris debilitatis, verwijfde tijd, waarin de zonde van Eva door mannen wordt bedreven!*¹

Ja, soms lijk ik hard en veroordelend – en ben dat ook – zoals tegenover deze uitspattingen of tegenover de katharen die menen dat het lichaam – vooral dat van de vrouw – verwerpelijk is. Maar ik zeg u: *in het geheim verleiden ze vrouwen tot ontucht en storten hen in het verderf*. Al twintig jaar proberen ze uit Zuid-Frankrijk over Mainz binnen te dringen en nu winnen ze vooral in Keulen terrein. Ze doen zich kuis voor en vasten bovenmatig om zo de gunst van het volk te winnen dat een afkeer gekregen heeft van de vadsigheid van de prelaten. *Maar ze zijn schorpioenen in hun zeden en slangen in hun werken*. Het meest ergerlijke is hun gefleem met vrouwen, die ze in werkelijkheid verafschuwen omdat ze weigeren in te zien dat de vrouw eveneens een schepping is van God, van één God, niet van twee, zoals deze kettters beweren. *Verdrijf hen uit uw steden, maar dood hen niet!*²

Man en vrouw, samen! Dat is het beeld van God op aarde. *De vrouw is om de man geschapen, en de man is om de vrouw gemaakt, zoals zij uit de man, zo ook de man uit haar, opdat de ene zich niet van de andere zou scheiden in de eenheid van hun nakomelingen, aangezien zij samen aan één werk werken.*³ Het is bovendien door een vrouw dat het nieuwe tijdperk is ingeluid: Maria, de aurora, heeft Christus gebaard. Inderdaad, de vrouw is opener dan de man, ze is als een hol stuk hout waarin men snaren kan spannen zodat een muziekinstrument ontstaat, maar beide geslachten hebben elkaar nodig. *Want mannen die nooit een vrouw hebben, blijven even kleurloos als een dag waarop de zon niet schijnt.*⁴

Man en vrouw zijn in tweevoud uitgewerkt wat als één in God aanwezig is. Als de barmhartigheid van God in de mens wordt weerspiegeld, dan is dat als het ware iets vrouwelijks, en als de gerechtigheid van God in de mens wordt weerspiegeld dan is dat als het ware iets mannelijks. God speelt zijn goddelijk spel in vrouw en man, die haar moet bevruchten met begeerte, kracht en ijver. *Maar een man die met een andere man zondigt als met een vrouw, zondigt bitter tegenover God. Maar ook de vrouw die zich in die duivelse kunsten stort, waarin ze als in een mannelijke rol een vereniging met een andere vrouw nabootst, verschijnt uiterst verachtelijk voor mijn gelaat.*⁵

Mijn nonnen, die maagden zijn, volgen een hogere weg. *Een vrouw die het maagdelijk leven kiest, is zoals een adelaar die in de zon kijkt [...] maar geen vrouw mag beginnen wat de Heilige Geest niet in haar ziel legt.*⁶ Voortdurend moet ik jonge meisjes die naar mijn klooster komen, waarschuwen. Maagd blijven is een roeping.

Maagd of bruid, vraag u. Welnu, uw vraag komt op het juiste moment. Ik weet dat abdis Tengswich van de abdij van Andernach mij bekritiseert omdat ik mijn nonnen in de kerk laat zingen met loshangend haar en getooid met een kroon van edelstenen. Waarom? Het antwoord ligt voor de hand. Omdat zij

maagd zijn, zijn zij ook bruid! Het is dus alleen maar passend dat ze zich opmaken voor hun hemelse Bruidegom. Ik leer hen hoe ze hun haar moeten verzorgen, hoe ze hun huid mooi moeten houden, hoe ze moeten verschijnen voor hun geliefde Bruidegom. En hoe ze moeten zingen!

Mijn kruiden zijn echter meer dan een oppervlakkig geneesmiddel of een schoonheidszalfje. Ze dienen om de ziel te wekken. Laat dus niemand mijn kruiden gebruiken zonder zijn ziel te onderzoeken. Die kruiden alleen dienen tot niets. Hoe dikwijls moet ik mensen hiervoor waarschuwen! Ze menen dat ze door een recept kunnen genezen en vergeten dat Christus de grote genezer is. Uiteindelijk is de mens pas helemaal gezond als hij op de drempel van de dood staat; dat is het moment dat hij terugkeert naar zijn oorspronkelijke toestand, naar hoe hij was voordat hij op deze aarde viel. Zodra hij verenigd is met de Geliefde, is hij gezond!

Dit lichaam belemmert een klare kijk op de goddelijke mysteries. Aan mij, gebrekkig schepsel, werd een blik gegund op een hemels visioen. Ik hoorde een stem: *“Zeg wat je ziet en hoort en schrijft het op, niet zoals het jou of wie dan ook bevalt, maar overeenkomstig de wil van Hem die alles ziet en ordent in de verborgen diepten van zijn raadsbesluiten.”*⁷ Toen zag ik een zeer grote glans... en daarin een grandioze reidans van engelen die in negen cirkels dansten rond een witte ruimte die leeg was. Het was een wonderbaarlijk schouwspel van volkomen vreugde. En de stem zei: *“Armzalig schepsel, zolang de mens sterfelijk is, zal hij, dat wat eeuwig is, niet volkomen kunnen onderscheiden.”*⁸

In het licht van de eeuwigheid, ben ik as uit as, modder uit modder. Maar ootmoedig was ik allerminst in mijn onderhoud met keizer Frederik Barabarra in zijn schitterend paleis in Ingelheim. Ik weet wel dat hij mij wilde bedwelmen door pracht en praal, maar ik weet ook dat hij snakte naar een spirituele leidsvrouw en mij op de proef wilde stellen. Hij, die talloze kloosters platbrandde in zijn dispuut met de paus, wilde mij onder vier ogen spreken. Hij wilde weten waarvoor ik hem waarschuwde toen ik hem in 1155 bij zijn kroning in Rome schreef: *“Pas op dat u niet aangeklaagd wordt voor de hoogste koning omdat u uw ambt niet goed vervult. Werp de hebzucht van u af en matig u!”*⁹ Hij waagde het niet mij te bekritisieren, hoewel ik eveneens voor de paus en tegen hem gekozen heb.

Vindt u het een berekening van mijnentwege dat ik de keizerlijke oorkonde die hij mij toezond in 1163 en die ons klooster zijn officiële bescherming verleende, toch in ontvangst nam? Bedenk dan dat deze gunst mij niet belette om deze keizer van het Heilig Roomse Rijk te vermanen. Had de stem niet gezegd *“U lijkt op een klein kind. Pas op dat de hoogste koning u niet terneer werpt vanwege de blindheid van uw ogen, die immers niet zien hoe u de scepter moet hanteren om goed te kunnen heersen. Indien u het levende licht niet gehoorzaamt, zal mijn zwaard u doorboren!”*¹⁰ Vindt u dat ik al te sterke taal gebruik? Hij is dan ook te ver gegaan toen hij in 1168 voor de derde maal een antipaus aanstelde in zijn conflict met Rome. Deze keizer zal niet in vrede sterven...

Wat zegt u? Lijkt het erop dat ik altijd mijn zin krijg? Sinds paus Eugenius III mij “Teutoonse profetes” heeft genoemd, stromen inderdaad de giften toe, dingen hooggeplaatste personen naar mijn gunst, komen allerhande geleerden mij bezoeken. Ik heb het dus helemaal gemaakt, niet? Misschien is dat zo, maar misschien ook niet en ben ik niet wie ik lijk.

Ik zal u een bekentenis doen. De onzekerheid over deze stem die ik hoor, plaagt mij. Word ik bezocht door God of door de duivel? Altijd die vragen. Doe ik het wel goed? Is alles geen list van de duivel? Ik weet het, Bernardus van Clairvaux en zelfs de paus hebben mijn visioenen erkend als van God gezonden, maar toch blijft de onrust aan mij knagen.

Want ziet u, ik wéét het niet, ik ken niet de aard van het licht dat mij soms overvalt. Het gebeurt telkens onverwachts... Maar als het gebeurt, blijft er van de zelfverzekerdheid die ik had in het bijzijn van de keizer in zijn paleis in Ingelheim, niets meer over. Dan word ik overmand door ootmoed. Soms meen ik vaag een gestalte in een nimbus te zien. Maar waarom in woorden proberen te vatten wat in licht aan mij voorbijschiet? Ik kan het niet: in deze gloed kijken, ze is te sterk. Kan je rechtstreeks in de zon kijken? Deze flikkering is bovendien veel helderder dan het zonlicht. Toch zegt een stem mij dat dit slechts een schaduw is van een nog veel groter, intenser licht. Mijn miniaturist vraagt mij dan bijna wanhopig hoe dit “levend licht” weer te geven op perkament...

Is mijn kapittel een lofzang geworden op het licht? Misschien beperkt dit kapittel zich niet tot deze tijd maar strekt het zich uit over de eeuwen. Immers, de mens heeft twee wegen in zich. Kijk eens naar deze dansende engelen. Ziet u het derde koor, de gestalten met mensengezicht en lichtende schouders? Dat zijn de ‘Krachten’ die een antwoord eisen op de vraag: Bestaat God of niet? Dat ieder mens zich klaarmaakt om zijn eigen groot “ja” of “nee” uit te spreken!

Lucette Verboven studeerde Germaanse filologie. Ze is programmamaker voor televisie (*Braambos* en *KRO*).

Haar verfilmde docudrama *Hildegard von Bingen* betekende een doorbraak. Verder geeft ze concerten (voordracht), samen met twee harpistes, over de mystieke dimensie in de verschillende religies (*Veelstemmig Licht* en *Sterke Vrouwenverhalen*) en bundelt ze haar interviews (*Pelgrims in het leven*, *Pelgrims Onderweg* en *Ongewone Wegen*).

¹ A. Führhötter osb (red.), *Hildegard von Bingen. Briefwechsel*, Otto Müller, Salzburg, 1990, blz. 169, 170.

² *Ibidem*, blz. 171, 173.

³ A. Führkötter & A. Carlevaris (red.), *Hildegard von Bingen, Scivias*, Turnhout, 1978.

Uit: J. Deploigne, *In nomine femineo indocta*, Uitgeverij Verloren, Hilversum, 1998, blz. 156.

⁴ E. Mulder, *Hildegard, een vrouwelijk genie in de late middeleeuwen*, Ambo, Baarn, 1982, blz. 103.

⁵ J. Deploigne, *Scivias*, blz. 154.

⁶ E. Gronau, *Hildegard von Bingen*, Christiana-Verlag, Stein am Rhein, 1991, blz. 291.

⁷ M. Böckeler, *Hildegard von Bingen, Wisse die Wege. Scivias*, blz. 89, eigen vertaling.

⁸ M. Böckeler, blz. 145, eigen vertaling.

⁹ A. Führhötter osb, *Briefwechsel*, blz. 82.

¹⁰ *Ibidem*, blz. 86.